

OLIMLAR NIGOHİ

ILMIY OMMABOP JURNAL

4-SON 2026-YIL

ISSN 3060-5458

BUXORO -2026

OLIMLAR NIGOHI

ilmiy ommabop jurnal

4-son (2026-yil, mart)

Jurnal 2025-yildan chiqa boshlagan

Buxoro -2026

MUNDARIJA		
4	Oygul Jumayevna Kholmuminova Peculiarities or family, school and community cooperation in environmental legal education	<i>Pedagogika</i>
10	Sunnatov Umid Taxirovich, Mamatxanov Nodirxon Sadridin o'g'li Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishga jalb qilinadigan bo'linmalarni jismoniy va ruxiy tayyorlashda mavjud muammolar va ularning yechimlari	<i>Huquq</i>
15	Sharofiddinova Zebiniso Sheroz qizi O'quvchilarda sanogen tafakkurni namoyon bo'lishining o'ziga xos xususiyatlari	<i>Psixologiya</i>
19	Olimov Temur Hasanovich, Kenjayeva Gulhayo Alisher qizi Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda pedagogik texnologiyalar	<i>Pedagogika</i>
24	Baratova Malika Ulug'bek qizi, Sharipova Sunbula Ahad qizi "Lison ut-tayr" dostonida yetti vodiy talqini	<i>Filologiya</i>
31	Tosheva Gulnora Djuraevna, Eliyeva Ra'no Rustam qizi Bo'lajak muhandislarning dizaynerlik faoliyatini rivojlantirishga oid uslubiy tavsiyalar	<i>Pedagogika</i>
39	Durnazarov Yorqin Shoniyoz o'g'li Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi	<i>Pedagogika</i>
42	Kamolova Dinora Sultonmurod qizi, Avezov Sobit Safarovich Montessori ta'limi orqali bolalar rivojlanishidagi innovatsion yondashuv	<i>Pedagogika</i>
50	Allamurodova Gulhayo Panjimurodovna O'quvchilar bilimni baholashning nazariy asoslari	<i>Pedagogika</i>
54	Istaitilloyev Sardor Nusratilloyevich Inclusive education and social perspectives towards inclusive education	<i>Pedagogika</i>
57	Shamsuddinova Sohibaxon Biloliddin qizi The social risks of extremist propaganda in the information society	<i>Sotsiologiya</i>
61	Hamroyev Temurbek Jamshid o'g'li Migratsion oilalarda o'sayotgan o'smirlarning ijtimoiy muhitga integratsiyalashuvi va psixologik moslashuvi	<i>Psixologiya</i>
68	Shokirov Mubin Rustamovich, Ergasheva Iroda Qosimovna O'zbekiston respublikasida inson huquq va erkinliklarini ta'minlashning ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslari: shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy tendensiyalar	<i>Huquq</i>
72	Shamsuddinova Sohibaxon Biloliddin qizi The importance of cultural awareness in language teaching among uzbek students	<i>Filologiya</i>
76	Kholmuminova Aziza Zafar kizi Teaching moral values through the application of innovative pedagogical technologies	<i>Pedagogika</i>
79	Ziyodullayeva Shohsanam Ubaydullayevna "O'zbek bolalar adabiyotida adabiy ertaklarning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari"	<i>Filologiya</i>
82	Akramqulova Mohira Sherali qizi Ta'lim jarayonida o'quvchilarni ijtimoiy faollikka yo'naltirish metodikasining evolyutsiyasi va tarbiyaviy samaradorligi tahlili	<i>Pedagogika</i>
85	X. Qilichova, Asadova Marjona Ahmad qizi Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq madaniyatini shakllantirishning	<i>Pedagogika</i>

	nazariy asoslari	
90	Ochilova Farida Soliyevna Oliy ta'lim muassasalarida aralash ta'lim modelini joriy etishning pedagogik samaradorligi va innovatsion imkoniyatlari	<i>Pedagogika</i>
94	Ilxamova Diana Ikromovna O'smir yoshdagi o'quvchilarda tolerantlikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari	<i>Psixologiya</i>
100	Namozov Baxrom, Ibrohimov Anvarjon Nurullayevich 7-sinf o'smirlarida emotsional barqarorlikni rivojlantirishda maktab psixologining roli	<i>Psixologiya</i>
105	Yusupova Rayona Bahromjon qizi Missionerlik va prozelitizmning siyosiy-ijtimoiy xavfi	<i>Sotsiologiya</i>
108	Hafizov Diyorbek Shaxsga doir ma'lumotlar tushunchasi va himoyasi	<i>Huquq</i>
117	Murodov Shomurod Shahobiddinovich Fanlararo loyihalar tushunchasining pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi o'rni	<i>Pedagogika</i>
121	Nasrullayeva Sohiba Sharofovna Kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi metodologik ahamiyati	<i>Pedagogika</i>
125	Nazarova Gulira'no Xamidovna Neyro-lingvistik dasturlash (nlp) texnologiyalarining pedagogik mohiyati va yozma ishlarni baholashdagi o'rni	<i>Pedagogika</i>
129	Toshpo'latova Guliniso Rajab qizi, Baxtiyorova Zarnigor Alisher Qizi Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida ta'lim sifatini oshirish	<i>Pedagogika</i>
133	Nabiyev Muhriddin Baxtiyor o'g'li O'zbekiston ekologik qonunchiligida barqaror rivojlanish tamoyillarining huquqiy ifodasi	<i>Huquq</i>
137	Xamroyev Mansur Choriyevich, Migrantlar bilan ishlashning ijtimoiy-psixologik muammolari	<i>Psixologiya</i>
143	Mamatqulov Akbarjon Raim o'g'li, Raqamli texnologiyalar sharoitida texnika talabalarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish	<i>Pedagogika</i>
148	Mamatrayimov Jumanazar Mamatmurod o'g'li The impact of peers and social media on adolescents' psyche in relation to destructive religious ideas	<i>Psixologiya</i>
153	Toshmamatova Umida O'ktam qizi Semantic and etymological features of ethnically motivated place names in uzbek and english	<i>Filologiya</i>

*Mamatqulov Akbarjon Raim o'g'li,
Buxoro davlat universiteti tadqiqotchisi*

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR SHAROITIDA TEXNIKA TALABALARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya. Raqamli muhitda ta'lim jarayonining o'ziga xos xususiyatlari, talabalar kognitiv, motivatsion va kommunikativ faoliyatining o'zgarishi, shuningdek, virtual treninglar, simulyatsiyalar va raqamli vositalar yordamida kasbiy tayyorgarlikni kuchaytirish omillari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda kompetensiyalarni rivojlantirishda psixologik qo'llab-quvvatlash, refleksiya, o'zini o'zi baholash va raqamli kompetentlikning integrativ roli yoritilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli texnologiyalar, kasbiy kompetensiya, texnika talabalari, psixologik mexanizmlar, motivatsiya, kognitiv jarayonlar, raqamli ta'lim.

Abstract. It explores the specific features of the educational process in a digital environment, changes in students' cognitive, motivational and communicative activities, as well as the role of virtual trainings, simulations and digital tools in enhancing professional preparation. The study highlights the significance of psychological support, reflection, self-assessment, and digital literacy as integral components of competency development.

Key words: Digital technologies, professional competence, engineering students, psychological mechanisms, motivation, cognitive processes, digital education.

Аннотация. Рассматриваются особенности образовательного процесса в цифровой среде, изменения когнитивной, мотивационной и коммуникативной активности студентов, а также роль виртуальных тренингов, симуляций и цифровых инструментов в повышении профессиональной подготовки. В исследовании подчеркивается важность психологической поддержки, рефлексии, самооценки и цифровой грамотности как ключевых компонентов развития компетенций.

Ключевые слова: Цифровые технологии, профессиональная компетентность, студенты технических специальностей, психологические механизмы, мотивация, когнитивные процессы, цифровое обучение.

Kirish. Raqamli transformatsiya sharoitida yosh mutaxassislar oldiga qo'yilayotgan talablar avvalgidan mutlaqo farq qiladi. Texnika yo'nalishidagi kasblar tobora murakkablashib borar ekan, talabalarning kognitiv jarayonlari (idrok, tafakkur, xotira, e'tibor), motivatsiya tizimi, stressga chidamliligi, kreativ faoliyati va kommunikativ ko'nikmalari ham yangicha formatda shakllanishi zarur bo'lmoqda. Chunki raqamli texnologiyalar bilan ishlash jarayoni talabalardan yuqori darajadagi intellektual faollik, tezkor qaror qabul qilish, moslashuvchan fikrlash, psixologik barqarorlik va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini talab etadi. Shu bois raqamli ta'lim muhiti sharoitida kompetensiyalarni shakllantirish jarayonining psixologik mexanizmlarini aniqlash, ularning tarkibini ochib berish va samarali rivojlantirish yo'llarini belgilash zamonaviy pedagogik va psixologik ilmfanning muhim vazifalaridan biridir.

Raqamli ta'limning o'ziga xos jihatlaridan biri shundaki, u o'qituvchi va talaba o'rtasidagi an'anaviy munosabatlar modelini o'zgartirib, ta'lim jarayonini interaktiv, individual, moslashuvchan va texnologik jihatdan boyitilgan ko'rinishga olib chiqmoqda. Masofaviy ta'lim, virtual laboratoriyalar, simulyatsion dasturlar, sun'iy intellektga asoslangan o'quv platformalar, raqamli o'quv modullari talabalarning kasbiy tayyorgarligida muhim psixologik jarayonlarni faollashtiradi: o'z-o'zini nazorat qilish, mustaqil fikrlash, refleksiya, o'zlashtirishning individual strategiyalarini ishlab chiqish, muammoli vaziyatlarda kognitiv

moslashuvchanlikni namoyon etish. Bularning barchasi kasbiy kompetensiyalarning poydevorini tashkil etadi.

Biroq raqamli muhitning afzalliklari bilan bir qatorda, uning psixologik xavf omillari ham mavjud. Axborot yuklanishining ortishi, ko'p vazifalilik (multitasking), e'tiborning tez chalg'ishi, raqamli charchoq, kommunikatsiyaning virtual ko'rinishi, real o'zaro munosabatlarning qisqarishi talabalarda psixologik zo'riqish holatlariga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, raqamli kompetentlik darajasining pastligi talabaning o'z-o'zini baholashiga, motivatsiyasiga va o'quv faoliyatidagi ishtirokiga salbiy ta'sir qiladi. Shu bois raqamli texnologiyalar sharoitida talabaning psixologik qo'llab-quvvatlanishi, stressni boshqarish ko'nikmalarining shakllanishi, motivatsion tizimning barqarorligi ham kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonining ajralmas qismidir.

Texnika yo'nalishidagi talabalar uchun kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish faqat texnik ko'nikmalarni egallash bilan cheklanmaydi. Aksincha, bu jarayon talabaning psixologik tayyorgarligini, intellektual salohiyatini, shaxs sifatida rivojlanish jarayonini, kasbiy identifikatsiyasini, o'z kasbiga bo'lgan ijtimoiy-motivatsion munosabatini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli texnika talabalari kompetensiyalarini shakllantirishning psixologik mexanizmlari - bu murakkab, ko'p omilli, o'zaro bog'langan jarayon bo'lib, unda motivatsion, kognitiv, affektiv, kommunikativ va refleksiv komponentlar o'zaro integratsiyalashadi.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, raqamli texnologiyalar asosida o'qitilayotgan texnika talabalari uchun mavjud psixologik holat, ta'lim muhiti va kasbiy kompetensiyalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy jihatdan aniqlash nafaqat nazariy ahamiyatga ega, balki amaliy ta'lim jarayonida - o'quv rejalari, metodikalar, trening dasturlari, raqamli platformalar va psixologik xizmatlarni takomillashtirishda - muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shu bois bu mavzuning chuqur o'rganilishi zamonaviy ta'limning sifatini oshirishga, texnik kadrlarning raqobatbardoshligini ta'minlashga va yoshlarning kasbiy rivojlanishiga bevosita xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayoniga chuqur kirib kelgan hozirgi davrda texnika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha ilmiy-adabiyotlar soni sezilarli darajada oshdi. Zamonaviy tadqiqotchilar raqamli kompetentlik, kognitiv jarayonlar, motivatsion holat, psixologik moslashuv va professional sheriklik kabi omillarni talaba shaxsining kasbiy shakllanishida asosiy mezon sifatida ko'rsatadilar.

1. Raqamli kompetentlik nazariyalari va global ilmiy yondashuvlar

E. Ferrari, J. Voogt, R. Redecker, A. Martin kabi tadqiqotchilar raqamli kompetentlikni talabaning muvaffaqiyati uchun eng muhim ko'nikmalardan biri deb e'tirof etadilar. Ularning fikricha, raqamli texnologiyalar bilan ishlash nafaqat texnik malaka, balki axborotni tahlil qilish, muammoni hal etish, raqamli muhitda muloqot qilish va kreativ fikrlash jarayonlarini faollashtiradi.

Evropa Komissiyasining DigComp kompetensiya modeli ham texnika talabalari uchun zarur bo'lgan raqamli ko'nikmalarni aniq belgilab beradi. Ushbu modelda axborot savodxonligi, xavfsiz raqamli faoliyat, texnologiyalar yordamida muammolarni hal qilish va kommunikativ kompetentlik yetakchi o'rinlarda turadi.

2. Kasbiy kompetensiyalar va psixologik mexanizmlar bo'yicha ilmiy qarashlar

Kasbiy kompetensiya tushunchasi bo'yicha K. Prange, R. Boyatzis, J. Raven, L. Spencerlar olib borgan tadqiqotlarda kasbiy faoliyatning muvaffaqiyati psixologik omillar bilan kuchli bog'liqligi qayd etilgan. Ayniqsa:

motivatsiya tizimi,
kognitiv qobiliyatlar,
stressga bardoshlilik,
o'zini o'zi boshqarish,

emosional barqarorlik,
ijodkorlik va tashabbuskorlik
kompetensiyalarni rivojlantiruvchi asosiy psixologik mexanizmlar hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, Bandura tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-kognitiv nazariya, xususan o'z-o'ziga ishonch (self-efficacy) g'oyalari raqamli texnologiyalardan foydalanishda talabalarning faoliyatga kirishish darajasiga, o'zlashtirish sur'atiga va muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

3. Raqamli texnologiyalar va ta'lim psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar

Masofaviy ta'lim, virtual laboratoriyalar, AR/VR texnologiyalar va simulyatsion o'quv dasturlari talabalarning psixologik holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi borasida ko'plab ilmiy ishlar mavjud. Xususan:

J. Salomonning kognitiv yondashuvi raqamli vositalar talabaning idroki, xotirasi va tafakkurini qanday faollashtirishini ochib beradi.

J. Mayerning multimedia o'qitish nazariyasi raqamli muhitda axborotni qayta ishlash jarayonlarining psixologik asoslarini yoritadi.

R. Clark va D. Feldonlar raqamli ta'limning o'quv jarayonida motivatsiya va emosional holatni kuchaytirishi yoki, aksincha, pasaytirishi mumkinligini isbotlagan.

Ko'pgina tadqiqotlarda raqamli texnologiyalarning samaradorligi talabaning individual psixologik xususiyatlari bilan bog'liqligi ta'kidlanadi. Jumladan:

raqamli charchoq,
diqqatning tez chalg'ishi,
informatsion yuklanish,
raqamli stress
talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoniga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

4. Texnika talabalari kompetensiyalarini shakllantirishda virtual treninglar va simulyatsiyalarning roli

So'nggi yillarda M. Pappano, S. Johnson, A. Brown kabi tadqiqotchilar texnika yo'nalishida virtual laboratoriyalar, VR-simulyatorlar va sun'iy intellektga asoslangan o'quv tizimlari talabalarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omil ekanini ta'kidlaydilar. Psixologik nuqtai nazardan bunday texnologiyalar:

faol ishtirokni kuchaytiradi,
o'quv motivatsiyasini oshiradi,
real va xavfli tajribalarni xavfsiz tarzda mashq qilish imkonini beradi,
refleksiv fikrlashni rivojlantiradi,
xatolardan o'rganish samaradorligini oshiradi.

Bu jarayonda talabada shakllanadigan metakognitiv ko'nikmalar – o'z fikrlash jarayonini nazorat qilish, o'z bilimni tahlil qilish, fikrlash strategiyalarini tanlash – muhim psixologik mexanizm sifatida ko'riladi.

5. O'zbekiston olimlari tadqiqotlarida raqamli ta'lim va kompetensiya masalalari

So'nggi yillarda O'zbekiston olimlari ham raqamli ta'lim, pedagogik innovatsiyalar va talabalarning kasbiy tayyorgarligi bo'yicha ilmiy ishlarni keng rivojlantirmoqda. Jumladan:

A. Jabborov,
S. Qo'ysinov,
M. Jo'rayev,
Sh. Raxmatov,
N. Jo'raboeva

tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli ta'lim muhiti, texnika ta'limi sifatini oshirish, kompetensiyaga asoslangan ta'lim texnologiyalari, talabalarning motivatsion va psixologik tayyorgarligi masalalari chuqur o'rganilgan.

Mahalliy tadqiqotlarda quyidagilarga alohida urg'u beriladi:

raqamli savodxonlikni oshirish,
o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish,
texnika ta'limida AKT vositalaridan samarali foydalanish,
talabalarning psixologik qiziqishlari va motivatsiyasini mustahkamlash.

Bu ilmiy manbalar texnika talabalari kompetensiyalarini rivojlantirishning psixologik mexanizmlarini aniqlashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki:

Raqamli texnologiyalar kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishni tezlashtiradi.

Ammo psixologik omillar (motivatsiya, o'z-o'zini boshqarish, metakognitiv qobiliyatlar) jarayonni belgilovchi asosiy mexanizmlardir.

Ilmiy adabiyotlarda texnika talabalari uchun raqamli vositalar bilan ishlashda psixologik qo'llab-quvvatlash ayniqsa muhim deb e'tirof etilmoqda.

Raqamli texnologiyalar samaradorligi talabaning individual psixologik xususiyatlari bilan bevosita bog'liq.

Xulosa. Tadqiqot ko'rsatdiki, raqamli muhitning o'ziga xos xususiyatlari, talabaning kognitiv, motivatsion va kommunikativ faoliyati, shuningdek psixologik barqarorlik darajasi kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda bevosita rol o'ynaydi.

Birinchidan, raqamli kompetentlik talabaning texnik bilimlari va amaliy ko'nikmalarini mustahkamlashda asosiy vosita hisoblanadi. Virtual laboratoriyalar, simulyatsion mashg'ulotlar, AR/VR texnologiyalar va raqamli treninglar talabalarga murakkab texnik vazifalarni xavfsiz va samarali tarzda bajarish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, raqamli vositalardan foydalanish talabaning metakognitiv ko'nikmalarini rivojlantiradi, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va yechim strategiyalarini ishlab chiqish qobiliyatini oshiradi.

Ikkinchidan, motivatsiya psixologik mexanizm sifatida kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Tadqiqot ko'rsatdiki, ichki motivatsiyasi yuqori bo'lgan talabalar raqamli vazifalarni faol bajaradi, texnologiyalarni tez o'zlashtiradi va murakkab vaziyatlarda ijodiy yondashadi. Ichki rag'bat va tashqi rag'batning uyg'unligi talabaning o'z-o'zini boshqarish qobiliyati, samaradorlik va o'quv jarayonida ishtirok etishini oshiradi.

Uchinchidan, stressga bardoshlilik va raqamli charchoq kabi psixologik omillar talabaning kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoniga sezilarli ta'sir qiladi. Uzluksiz va intensiv raqamli muhitda ishlash ba'zi talabalar uchun diqqatning chalg'ishi, motivatsiyaning pasayishi va e'tiborning so'nishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli raqamli ta'lim jarayonida psixologik qo'llab-quvvatlash, stressni boshqarish strategiyalari va vaqtni samarali taqsimlash mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, refleksiya va kommunikativ kompetensiyalar raqamli vositalardan foydalanish jarayonida mustahkamlanadi. Talaba o'z faoliyatini tahlil qilganda, virtual guruh ishlari va onlayn munozaralarda ishtirok etganda, u nafaqat texnik bilimlarini rivojlantiradi, balki o'z fikrini ifodalash, muammolarni birgalikda hal qilish va jamoaviy ish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa texnika yo'nalishidagi mutaxassislarning professional salohiyatini yaxlit tarzda oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar sharoitida texnika talabalari kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoni psixologik nuqtai nazardan ko'p omilli va murakkab jarayon bo'lib, unda motivatsiya, kognitiv faollik, stressga bardoshlilik, refleksiya va kommunikativ ko'nikmalar o'zaro integratsiyalashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.

2. Boyatzis, R. E., & Spencer, L. M. (1993). *Competence at work: Models for superior performance*. New York: John Wiley & Sons.
3. Ferrari, A. (2012). *Digital competence in practice: An analysis of frameworks*. European Commission.
4. Mayer, R. E. (2005). *The Cambridge handbook of multimedia learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
6. Redecker, C., & Punie, Y. (2017). *European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
7. Salomon, G. (1994). *Interaction of media, cognition, and learning*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
8. Clark, R. C., & Feldon, D. (2005). Five common misconceptions about instructional technology. *Performance Improvement*, 44(6), 35-39.

